

Väljaandja:	Riigikogu
Akti liik:	seadus
Teksti liik:	terviktekst
Redaktsiooni jõustumise kp:	01.01.2018
Redaktsiooni kehtivuse lõpp:	Hetkel kehtiv
Avaldamismärge:	RT I, 28.12.2017, 35

Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus

Vastu võetud 11.06.1997
[RT I 1997, 51, 824](#)
 jõustumine 17.07.1997

Muudetud järgmiste aktidega

Vastuvõtmine	Avaldamine	Jõustumine
29.01.2003	RT I 2003, 18, 102	07.03.2003
15.06.2006	RT I 2006, 32, 245	01.09.2006
12.03.2008	RT I 2008, 15, 108	01.11.2008
04.06.2008	RT I 2008, 25, 163	05.07.2008
04.06.2008	RT I 2008, 25, 163	01.01.2009
09.12.2008	RT I 2008, 56, 313	01.01.2009
18.11.2009	RT I 2009, 60, 395	01.07.2010
10.02.2011	RT I, 03.03.2011, 1	13.03.2011
19.06.2014	RT I, 29.06.2014, 109	01.07.2014, Vabariigi Valitsuse seaduse § 107 ³ lõike 4 alusel asendatud ministrite ametinimetused alates 2014. aasta 1. juulil jõus olevast redaktsioonist.
29.01.2015	RT I, 26.02.2015, 1	01.03.2015
06.12.2017	RT I, 28.12.2017, 4	01.01.2018

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse reguleerimisala

(1) Käesolev seadus reguleerib naise kunstlikku viljastamist mehe seemnerakuga ning kehaväliselt loodud embrüo siirdamist ja kehaväliselt loodud embrüo kaitset.

(2) Sugurakkude hankimist ja embrüo loomist ning sugurakkude ja embrüo kodeerimist, märgistamist, uurimist, säilitamist, töötlemist, pakendamist, ladustamist, vabastamist ja väljastamist reguleerib rakkude, kudede ja elundite hankimise, käitlemise ja siirdamise seadus, kui käesolevas seaduses ei ole sätestatud teisiti. [[RT I, 26.02.2015, 1](#)- jõust. 01.03.2015]

§ 2. Kunstlik viljastamine

Kunstlik viljastamine kujutab endast naise rasestamise eesmärgil sooritatavoid toiminguid, mille käigus kantakse naisele üle mehe seemnerakud või kehaväliselt loodud embrüo. [[RT I 2008, 25, 163](#)- jõust. 01.01.2009]

§ 3. Embrüo

Embrüo on varajases arenemisjärgus olev loode, alates munaraku viljastumisest. Kui ei ole sätestatud teisiti, mõeldakse käesolevas seaduses embrüo all inimembrüot.

§ 3¹. Kunstliku viljastamise doonor

Kunstliku viljastamise doonor (edaspidi *doonor*) on isik, kes loovutab vabatahtlikult oma sugurakke kunstlikuks viljastamiseks. Kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti, loetakse nii munaraku- kui ka spermadoonor doonoriks.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

2. peatükk KUNSTLIKU VILJASTAMISE KORD JA TINGIMUSED

§ 4. Kunstliku viljastamise vabatahtlikkus

(1) Kunstlikult on lubatud viljastada üksnes täisealist kuni 50-aastast teovõimelist naist tema enda soovil. Keegi ei tohi sundida ega mõjutada naist laskma end kunstlikult viljastada.

(2) Naise nõusolek kunstlikuks viljastamiseks peab olema vormistatud käesoleva seaduse §-s 16 sätestatud korras.

(3) Naisel on õigus kunstlikust viljastamisest loobuda kuni selle teostamiseni ning kuulutada oma nõusolek kehtetuks.

§ 5. Kunstliku viljastamise näidustused

(1) Naise kunstlik viljastamine on lubatud vastavatel meditsiinilistel näidustustel.

(2) Vallalise naise kunstlik viljastamine toimub käesoleva seaduse §-des 21 ja 22 ettenähtud tingimustel.

(3) Naise kunstlik viljastamine on keelatud, kui rasedus või sünnitamine ohustab naise või lapse elu või tervist, samuti muudel meditsiinilistel vastunäidustustel.

[RT I, 03.03.2011, 1- jõust. 13.03.2011]

§ 6. Kunstliku viljastamise näidustuste tuvastamine

(1) Käesoleva seaduse §-s 5 nimetatud näidustused tuvastab pädev eriarstiabi osutaja, kellel on õigus suunata patsient vajaduse korral kunstlikku viljastamist korraldava eriarstiabi osutaja juurde. Kunstlikku viljastamist korraldav eriarstiabi osutaja kontrollib talle edastatud dokumentide põhjal kunstliku viljastamise näidustust, sealhulgas on tal õigus nõuda täiendavaid andmeid patsiendi tervise seisundi kohta eriarstiabi osutajalt, kes patsiendi tema juurde suunas, ning teeb vajaduse korral täiendavaid uuringuid.

(2) Kunstliku viljastamise näidustatuse uurimine dokumenteeritakse tervishoiuteenuse osutamist tõendavas dokumendis, mis peab sisaldama järelduse kunstliku viljastamise meditsiiniliste näidustuste ja vastunäidustuste kohta.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 7. Arsti ainuõigus teostada kunstlikku viljastamist

(1) Kunstliku viljastamise vajalikkuse ja lubatavuse üle otsustab arst, lähtudes käesolevas seaduses ja muudes õigusaktides kehtestatud korrast.

(2) Ainult arst võib teostada kunstlikku viljastamist ja kanda naisele üle embrüo. Kunstliku viljastamise toimingutes võivad osaleda selleks väljaõppe saanud muud tervishoiutöötajad.

[RT I 2008, 25, 163- jõust. 01.01.2009]

§ 8. Meditsiiniliste toimingute vabatahtlikkus

(1) Arsti või muud tervishoiutöötajat ei saa kohustada teostama käesoleva seaduse §-s 2 nimetatud toiminguid ega neist osa võtma.

(2) Kui arst on alustanud kunstlikku viljastamist, võib ta selle katkestada meditsiiniliste vastunäidustuste korral.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 9. Kunstliku viljastamise korraldamine

Kunstlikku viljastamist võib korraldada eriarstiabi osutaja, kellele tervishoiuteenuste korraldamise seaduse alusel väljastatud tegevusluba annab õiguse kunstlikuks viljastamiseks.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 10. Meditsiiniline ja õiguslik nõustamine

(1) Kunstlikku viljastamist soovivale naisele ning käesoleva seaduse §-des 17 ja 21 toodud juhtudel ka mehele peab kunstlikku viljastamist korraldav eriarstiabi osutaja enne kunstlikku viljastamist ning pärast käesoleva seaduse §-s 5 ettenähtud näidustuste tuvastamist selgitama kunstliku viljastamise bioloogilist ja meditsiinilist olemust ning sellega seotud võimalikke riske, samuti kunstliku viljastamise õiguslikke aluseid ja tagajärgi.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud nõustamise kohta koostatakse kahes eksemplaris nõustamisprotokoll. Nõustamisprotokolli üks eksemplar antakse nõustatud isiku(te)le, teine eksemplar jääb nõustamist korraldanud eriarstiabi osutajale.

(3) Nõustamisprotokoll peab sisaldama:

- 1) nõustamise aega ja kohta;
- 2) nõustamist korraldava eriarstiabi osutaja nime, tegevusloa numbrit, aadressi ja sidevahendite numbreid;
- 3) nõustava arsti ees- ja perekonnanime ning registreerimistõendi numbrit;
- 4) nõustatava(te) isiku(te) ees- ja perekonnanime, isikukoodi või selle puudumisel sünniaega, aadressi ja sidevahendite numbreid;
- 5) nõustamise eesmärki ja sisu;
- 6) nõustava arsti ning nõustatud isiku(te) allkirju.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 11. Kunstliku viljastamise vahendamise keeld

Kunstliku viljastamise tervishoiusüsteemiväline vahendamine on keelatud ning vahendamise teel saavutatud kokkulepped kehtetud.

[RT I 2008, 15, 108- jõust. 01.11.2008]

§ 12. Naise viljastamine ainult ühe mehe seemnerakkudega

Naise kunstlikul viljastamisel võib igal kunstliku viljastamise juhul kasutada ainult ühe mehe seemnerakke.

§ 13. Ühelt doonorilt saadavate laste arv

Ühelt doonorilt võetud sugurakke võib kasutada kuni kuue erinevalt naiselt sündiva lapse eostamiseks Eestis.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 14. Kunstliku viljastamise dokumenteerimine

Kunstliku viljastamise kohta koostab selleks ettenähtud dokumendid kunstlikku viljastamist korraldav eriarstiabi osutaja. Kunstliku viljastamise loo vormi ja dokumenteerimise korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#).

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 15. Kunstlikku viljastamist käsitlevate andmete avaldamine

(1) Kunstlikku viljastamist käsitlevaid isikuandmeid ei avaldata, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 28 ettenähtud juhul.

(2) Kunstlikku viljastamist puudutavates teaduslikes käsitlustes tuleb andmete avaldamisel arvestada käesolevas seaduses ettenähtud piiranguid.

3. peatükk

KUNSTLIKUS VILJASTAMISES OSALEVATE ISIKUTE ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

§ 16. Naise nõusolek kunstlikuks viljastamiseks

(1) Naise kunstlik viljastamine toimub ainult käesoleva seaduse §-des 4 ja 5 ettenähtud tingimustel ning tema kirjalikul nõusolekul.

(2) Naise kirjalikust nõusolekust peab ilmnema, et ta on nõus:

- 1) viljastamisega abikaasa, mõne teise konkreetse mehe või doonori seemnerakkudega;
- 2) munaraku kehavälise viljastamisega;
- 3) rasestamisega võõra munarakust pärineva embrüoga;
- 4) embrüote külmutamisega.

[RT I 2008, 25, 163- jõust. 01.01.2009]

(3) Kui käesoleva seaduse § 6 alusel teostatud uuringute tulemusena ilmneb riskifaktoreid kinnitav leid, mis ei välista kunstlikku viljastamist, peab nõusolekus olema eraldi ära näidatud, et naine on kunstliku viljastamisega nõus ka nimetatud riski olemasolu korral.

(4) Kunstlikku viljastamist saab teostada pärast seda, kui käesoleva seaduse §-s 10 ettenähtud nõustamisest on möödunud vähemalt üks kuu.

(5) Käesolevas paragrahvis ettenähtud kirjaliku nõusoleku vormi kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#).

§ 17. Mehe nõusolek abikaasa kunstlikuks viljastamiseks

(1) Abielus oleva naise kunstlikuks viljastamiseks peab olema tema abikaasa nõusolek, mis peab olema kooskõlas naise poolt vastavalt käesoleva seaduse §-le 16 antud nõusolekuga. Mehe nõusolekust peab ilmnema, kas ta nõustub abikaasa kunstliku viljastamisega oma seemnerakkudega ka pärast enda surma.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud nõusolek antakse kirjalikult. Nõusoleku vormi kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#).

(2¹) Kui mees on andnud kirjaliku nõusoleku abikaasa kunstlikuks viljastamiseks, loetakse laps temast põlvnevaks.

[RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

(3) Mehel on õigus kuni kunstliku viljastamise protseduuri alguseni tunnistada kirjalikult oma nõusolek kehtetuks.

(4) Naise kunstlikul viljastamise korral selle mehe seemnerakkudega, kes ei olnud andnud nõusolekut kunstlikuks viljastamiseks või kes oli tunnistanud oma nõusoleku kehtetuks, lahendatakse lapse põlvnemise küsimus vastavalt isaduse omaksvõtu sätetele.

[RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

§ 18. Naise kunstlik viljastamine pärast abielu

(1) Abielu lahutamine peatab mehe nõusoleku kunstlikuks viljastamiseks.

(2) Naise kunstlik viljastamine tema lahutatud abikaasa seemnerakkudega võib toimuda üksnes mehe uuel nõusolekul vastavalt käesoleva seaduse §-le 17.

§ 19. [Kehtetu -RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 20. Naise kunstlik viljastamine pärast mehe surma

Naise kunstlik viljastamine hiljem kui üks kuu pärast abikaasa või käesoleva seaduse §-s 21 nimetatud mehe surma, kellelt pärinevad seemnerakud, on keelatud.

§ 21. Vallalise naise kunstlik viljastamine konkreetse mehe seemnerakkudega

(1) Vallalise naise kunstlik viljastamine temaga abielus mitteoleva konkreetse mehe seemnerakkudega on lubatud mehe kirjalikul nõusolekul vastavalt käesoleva seaduse §-le 17.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud kunstliku viljastamise tulemusena sündinud laps loetakse põlvnevaks mehest, kes oli andnud nõusoleku naise kunstlikuks viljastamiseks.

[RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

(3) Naise kunstlikul viljastamise korral selle mehe seemnerakkudega, kes ei olnud andnud nõusolekut kunstlikuks viljastamiseks või kes oli tunnistanud oma nõusoleku kehtetuks, lahendatakse lapse põlvnemise küsimus vastavalt isaduse omaksvõtu sätetele.

[RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

§ 22. Vallalise naise kunstlik viljastamine doonori seemnerakkudega

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

(1) Vallalisel naisel on õigus kunstlikuks viljastamiseks doonori seemnerakkudega.

(2) [Kehtetu -RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

§ 23. Võõrast munarakust loodud embrüo ülekandmine naisele

(1) Võõrast munarakust loodud embrüo ülekandmine naisele on lubatud, kui naise viljastamine muul viisil ei ole võimalik.

(2) Doonor, kellelt pärineb munarakk, peab käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud toiminguks andma kirjaliku nõusoleku. Nõusoleku andmise eelselt tuleb doonorit teavitada doonorlusega seotud riskidest tervisele.

Doonori nõustamise kohta koostatakse nõustamisprotokoll, järgides § 10 lõigetes 2 ja 3 toodud nõudeid. Doonor võib nõusoleku igal ajal kuni munaraku eemaldamise protseduuri alguseni tagasi võtta.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud alusel tohib teisele naisele üle kanda kuni 35-aastaselt naiselt pärinevast munarakust loodud embrüo. Kunstlikku viljastamist sooviva naise nõusolekul, kui doonoriks on kunstlikku viljastamist sooviva naise sugulane, võib munarakudoonor olla vanem kui 35 aastat.

(4) Võõrast munarakust loodud embrüo ülekandmine on lubatud pärast külmutamist ja kuuekuulist säilitamist, välja arvatud juhul, kui naine soovib embrüo siirdamist varem, olles eelnevalt teavitatud sellega kaasnevatest riskidest.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 24. Lapse põlvnemine võõrast munarakust loodud embrüo ülekandmise korral

Käesoleva seaduse §-s 23 ettenähtud kunstliku viljastamise tulemusena sündinud laps loetakse vastavalt perekonnaseaduse §-le 83 põlvnevaks naisest, kes on tema sünnitanud. Lapse põlvnemine isast tehakse kindlaks vastavalt käesoleva seaduse §-dele 17, 21 ja 22.

[RT I 2009, 60, 395- jõust. 01.07.2010]

§ 25. Sugurakkude doonorlus

(1) Spermadoonor võib olla iga täisealine kuni 40-aastane ja munarakudoonor iga täisealine kuni 35-aastane (välja arvatud § 23 lõikes 3 sätestatud juhul) vaimselt ja füüsiliselt terve isik, kes on andnud nõusoleku oma sugurakkude loovutamiseks kunstliku viljastamise tarvis ning sõlminud selleks kirjaliku lepingu.

[RT I 2008, 25, 163- jõust. 01.01.2009]

(2) [Kehtetu -RT I 2008, 25, 163- jõust. 01.01.2009]

(3) Sugurakke ei ole lubatud kasutada kunstlikuks viljastamiseks, kui doonor ei ole sõlminud käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud lepingut, enne igakordset sugurakkude loovutamist läbinud nõutavat tervisekontrolli või spermadoonoril on sperma loovutamisest möödunud vähem kui kuus kuud.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 26. Doonori õigused ja kohustused

(1) Doonoril on õigus:

- 1) saada sugurakkude loovutamise eest hüvitist;
- 2) doonoriks olemise fakti mitteavaldamisele.

(2) Doonor on kohustatud läbima käesoleva seaduse §-s 25 ettenähtud tervisekontrolli.

(3) Doonoril ei ole õigust seada tema poolt loovutatud sugurakkude kasutamiseks eeltingimusi.

(4) Doonoril ei ole õigust nõuda vastavalt ema, isa ega lapse isiku kindlakstegemist.

(5) Doonoril ei ole õigust nõuda enda tunnistamist lapse isaks või emaks.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 27. Doonori anonüümsus

(1) Kunstlikul viljastamisel ei avaldata doonori isikuandmeid, välja arvatud juhul, kui munarakudoonoriks on kunstlikku viljastamist sooviva naise sugulane.

(2) Kunstlikuks viljastamiseks nõusoleku andnud naisel ja mehel on õigus teada doonori järgmisi bioloogilisi ja sotsiaalseid andmeid:

- 1) rahvust;
- 2) nahavärvust;
- 3) haridust;
- 4) perekonnaseisu;
- 5) laste olemasolu;
- 6) pikkust;
- 7) kehaehitust;
- 8) juuste värvust;
- 9) silmade värvust.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 28. Lapse õigus saada teada oma kunstlikku eostatust

(1) Kunstliku viljastamise tulemusena sündinud ja täisealiseks saanud isikul on õigus pöörduda perekonnaseisuasutusse, et saada andmeid oma kunstliku eostatuse kohta.

(2) Kui käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isik on sündinud doonori sugurakkudega eostatult, avaldatakse talle andmed doonori kohta vastavalt käesoleva seaduse § 27 lõikele 2.
[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

4. peatükk KEHAVÄLISELT LOODUD EMBRÜO KAITSE

§ 29. Munaraku kehavälise viljastamise eesmärk

Kehaväliselt on lubatud viljastada munarakku üksnes eesmärgiga see naisele üle kanda.

§ 30. Embrüo külmutamine

(1) Kehaväliselt loodud embrüot võib külmutada ja säilitada külmutatuna kuni seitse aastat.
[RT I 2008, 25, 163- jõust. 01.01.2009]

(2) Kui pärast käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud aja möödumist ei ole embrüo naisele üle kantud, kasutatakse seda teaduslikuks uurimistööks või hävitatakse.

§ 31. Embrüo kasutamine

(1) Kehaväliselt säilitatavat embrüot võib kasutada:

- 1) naisele üle kandmiseks käesolevas seaduses ettenähtud korras;
- 2) teaduslikuks uurimistööks käesoleva seaduse §-s 32 ettenähtud tingimustel.

(2) Naisele võib ühe kunstliku viljastamise jooksul üle kanda kuni kolm embrüot, mis on loodud samadelt isikutelt pärinevatest sugurakkudest.

(3) Tehingud embrüoga on keelatud.
[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 32. Embrüo kasutamine teaduslikuks uurimistööks

(1) Teaduslikuks uurimistööks võib kasutada embrüot, mida ei ole kunstliku viljastamise edukuse nimel või lapse ja ema tervise huvides naisele üle kantud, samuti embrüot, mis on osutunud liigseks käesoleva seaduse § 4 lõikes 3 või § 30 lõikes 2 nimetatud asjaoludel.

(2) Embrüo kasutamiseks teaduslikuks uurimistööks peab olema isikute nõusolek, kellelt sugurakud pärinevad.
[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 33. Teaduslikuks uurimistööks kasutatud embrüo üle kandmise keeld

Teaduslikuks uurimistööks kasutatud embrüo üle kandmine naisele on keelatud.

§ 34. Embrüo hoidmise või kasutamise tähtaeg

Käesoleva seaduse §-des 31 ja 32 ettenähtud alustel võib embrüot hoida või kasutada kuni 14 päeva jooksul pärast munaraku viljastumist. Embrüote säilitamine või kasutamine pärast nimetatud aja möödumist on keelatud. Nimetatud tähtaja hulka ei loeta aega, mil embrüo oli vastavalt käesoleva seaduse §-le 30 külmutatud.
[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 35. Keelatud toimingud embrüoga

Naise kunstliku viljastamisega seoses on keelatud:

- 1) viljastada munarakk kunstlikult sellise seemnerakuga, mis on välja valitud selles sisalduva sugukromosoomi järgi, välja arvatud juhud, mil sugurakk on välja valitud, hoidmaks ära lapse haigestumist raskesse soolisse pärilikku haigusesse;
- 2) luua viljastatud munaraku tuuma asendamise teel mõne teise embrüo, loote, elava või surnud inimese keharakuga selle embrüo, loote, elava või surnud inimesega samase päriliku informatsiooniga embrüo;
- 3) liita üheks rakuühenduseks erineva päriliku informatsiooniga embrüod, millest vähemalt üks on inimembrüo, või liita inimembrüoga rakk, mis sisaldab teistsugust pärilikku informatsiooni kui embrüo rakud ja mis võib koos sellega edasi areneda;
- 4) luua arenemisvõimeline embrüo inimese munaraku viljastamisega looma seemnerakuga või looma munaraku viljastamisega inimese seemnerakuga.

4¹. peatükk

KEHAVÄLISE VILJASTAMISE HÜVITIS

§ 35¹. Kehavälise viljastamise ja embrüo siirdamise tervishoiuteenuste ja nendega seonduvate ravimikulude hüvitamine

[RT I 2008, 25, 163- jõust. 05.07.2008]

Kehavälise viljastamise ja embrüo siirdamise tervishoiuteenused ning nendega seonduvad ravimikulud hüvitatakse ravikindlustuse seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

[RT I, 28.12.2017, 4- jõust. 01.01.2018]

5. peatükk

LÕPPSÄTTED

§ 36. [Käesolevast tekstist välja jäetud.]

§ 37. Paragrahvi 10 rakendamine

Käesoleva seaduse §-s 10 nimetatud registreerimistõendi numbri asemel võib kuni arsti tervishoiuteenuste korraldamise seaduses sätestatud korras registreerimiseni kasutada arstikoodi.

[RT I 2003, 18, 102- jõust. 07.03.2003]

§ 38. Rakendussätted

(1) Käesoleva seaduse § 35¹ kohaldatakse alates 2006. aasta 1. jaanuarist.

(2) 2006. aasta kohta taotletud kehavälise viljastamise hüvitisi makstakse välja alates 2007. aasta 1. veebruarist kuni 2007. aasta 1. aprillini.

[RT I 2006, 32, 245- jõust. 01.09.2006]